سعید بُھٹا

وِگویں وسیب دی سیاست

اکیہویں صدی دے دُوئے دہاکے وچ پنجاب دے نوجواناں نوں بولی دا سوال وچارن دی لوڑ کیوں پئی ہے؟ ایہو سوال ویہویں صدی دے مُڈھ وچ وی ہویا ہا تے ہوندا رہیا ہے۔ قاضی فضل حق، باوا بُدھ سنگھ، گوربخش سنگھ، جوشوا فضل الدین، بھولا ناتھ وارث، ڈاکٹر فقیر محمد فقیر، محمد آصف خاں، سبط الحسن ضیغم تے شفقت تنویر مرزا اپنی سوجھ موجب سوال نوں پڑتالیا ہے تے اپنے حقاں دی منگ کیتی ہے۔ ایہہ گل دوہراوندیاں وی بندے دی رُوح کنب ویندی ہے کہ پاکستانی پنجاب دے بارھاں کروڑ پنجابی اپنی بولی پڑھاون دی گل کریندے ہن تے اگوں ایہناں دی گل گولیندا ای کوئی نہیں۔ پنجابی نال جوان حق ہویا ہے پنجابی لکھاریاں ہر سمے ایہہ سوال اُٹھایا ہے۔ کدی دب کے تے کدی چِیں کے۔ میرے کان خوشی دی ایہہ گل ہے کہ ہُن ایہہ سوال نوجواناں دے مُونہہ وچ ہے۔

ایتھے ایہہ گل کرنی کُتھاویں نہ ہوسی کہ پنجابی دا مُہاندرا جیویں راج بولیاں وچ وکھایا ویندا ہے، ایہہ سدا توں انج دا نہیں۔ 1849ء وچ انگریزاں دے پنجاب اُتے قبضے مگروں ای پنجابی دا گل گُھٹن دا متا پکا لیا ہا۔ گورے لہور وچ ہوکا دِوایا کہ جیہڑا تلوار پرتیسی اوہنوں دو آنے تے جیہڑا انگریز سرکار نوں پنجابی قاعدہ جمع کریسی اوہنوں چھ آنے۔ ظاہر ہے کہ انگریزتوں ودھ ایہہ گل کون جاندا ہے کہ قاعدہ ضبط کرنا کِنا لاہے وندا ہو سکدا اہے۔ لائٹنر دی رپورٹ توں پنجاب دے ہِک ہِک پنڈ وچ لکھن پڑھن دی دس پیندی ہے۔ وت ہِکے حکم نال راتو رات پنجاب ان پڑھ ہو گیا۔ اوہناں دے کولوں بولی کھوہ لئی گئی۔ اٹھانوے ورھیاں دے ایس جبر مگروں پاکستان بنیا تے اسیں اپنے آزاد مُلک وچ سٹاٹھ ورھیاں توں مُڈھلی تعلیم ماں بولی راہیں حاصل کرن دے بنیادی حق کان کاسا کے ٹُرے ہوئے آں۔ راج بولیاں دے آگو ایہہ مہنا مریندے ہن کہ ہُن

تاں پنجاب وچ پنجابی آ گوہن، اوہناں کیہڑا اپنی بولی نوں آدریا ہے۔

پچھلے ڈیڑھ سوورھے وچ اساڈے وسیب دی جیہڑی ویتر وتریوی ہے اوہدے راہیں ہک لابُھو میل ویتر یا گیا ہے۔ دیس دے وسیلیاں اُتے اوہناں دا قبضہ ہے۔ ایس میل دے لابھ پورے کرن کان تعلیمی نظام، اخباراں، میڈیا تے دُوئیاں ستھاں ایہدے رَچھ ہن۔ ایہہ لوک سوچاں نوں مالکاں دی مرضی موجب ڈھالدے ہن۔ ایہدے بدلے ایہناں دیاں قسمتاں وی بدلدیاں رہندیاں ہن۔ کروڑاں لوکاں دے جیون ڈھنگاں، رساں، وسیب، تاریخ تے وچار دھارا دی نموشی کیتی وینیدی ہے۔ فوک، مقامی تے لوکل ورگی لفظالی راہیں ایہناں نوں جیون دھارے توں پچھانہہ دھکیا جاندا ہے۔ روزی روٹی دے وسیلے راج بولیاں دے مونہہ دے کے ایہناں نوں اوہو جیہا بنن دی سینت ماری جاندی ہے۔ عام جی ایہدے اگے بنھ نہیں بناسکدا تے اوہ وی اجیہی پوڑی چڑھن وچ خیر سمجھدا ہے جتھوں رزق تے شہرت چوکھی لبھے۔

دُنیا دے ہورناں وسیباں وچ اجیہاں مثالاں تاں لبھ وینیدیاں ہن کہ وڈے وسیب تے بولیاں گھٹ گنتری والیاں دی پچھان رولے گولے پائی رکھدے ہن، پر ایتھے گنگا اُلٹی ویہندی ہے۔ گھٹ گنتری والی راج بولی بن بیٹھی ہے تے اوہنے سرکاری اداریاں نوں مرضی دے سچے وچ لیا کے کروڑاں بندیاں دا جیون بجی کر چھڈیا ہے۔ ایہناں دے پینتڑیاں وچوں ہک اُچالا وی ہے۔ اُچالا دُنیا دے وسیباں کان کائی اوپری گل نہیں رہی۔ پر ایہہ اپنے اُچالے نوں پوتر بانا پوا کے وکھاندے ہن کہ تُسیں سندھ وادی دے وسنیک مُورے ہائے تے اسیں تہانوں دیس اُلیک دتا ہے۔ کسے ہک وسیب توں دُوئے وسیب وچ اُچالا کرن والیاں نوں واہ لاونی پینیدی ہے تاں جو اوہ وِن سنجاپے نہ رہ جاون۔ اسیں وڈے وسیب، وڈی گنتری تے اُچیچے ورثے دے وارث ہوندیاں وی ایہناں دے متھاج بنے ہوئے آں۔ ایہہ پر جوہے وسیباں تے سُوجھاں نوں قومی آکھ کے وڈیاوندے ہن تے دیسی رنگارنگی بارے ''مقامی'' ورگے شبد گھڑ کے نُکرے لاون دا آہر کیتا ہویا ہے۔

ایس جُوہ دی پنج ہزار سالہ اُتلویں وسیبی تاریخ ہے تے ایہد اسمکالی تہذیباں دے مقابلے تے ہمیش نویکلا کردار رہیا ہے۔ لاکڑی ویہار ایس وسیبی ست نوں مُکاون دا چارہ کردا رہیا ہے۔ پہلے اپنے وسیبی ست نوں مُکاؤ تے وت گلوبلائزیشن، دہشت گردی تے انڈین فلم انڈسٹری دی ''ثقافتی یلغار'' دی کھپ پا دیوو۔ ایہہ کائی سیانف بھری گل نہیں کہ پہلاں اپنے ست دا کُترا کر چھڈ و تے اوہدی تھاویں وگواں وسیب لیا کھلارو۔ ایس توں وی کوڑا سچ تاں ایہہ وے کہ گلوبلائزیشن، دہشت گردی تے دُوئے چیلنجز نوں وصولن والے سرے تے کھلوتا کون ہے؟ جے وسیبی ست ہووے تاں باہرلیاں سُوجھاں تے سازشاں نوں نتار کے سماج قبولدے ہن۔ جے مکھوٹے پا کے وصولن والے ہوسن تاں سٹا تہاڈے ساہمنے ہے۔ گلوبلائزیشن دے وین کرن والیاں نوں گلوکالائزیشن وار انہیں کھاوندی تے دوغلے معیار وسیباں نوں اُٹھن نہیں دیندے۔

گلوکالائزیشن دا ہک وڈا دُھرا بولی ہوندی ہے۔ بولی نِری ذریعہ اظہار نہیں ہوندی سگوں بندے دی ہوند ہوندی ہے۔ ایہدے وچ جُوہ واسیاں دے فلسفے، سُوجھاں، جیون دیاں قدراں، سوچاں دی رنگارنگی تے سبھ توں ودھ اوہ ست ہے' جیہنے پرجُوہیاں بولیاں دے سینکڑے ورھیاں دے راج مگروں وی اپنی ہوند نوں بجی ناہی ہوون دتا۔ بابا فرید، بلھے شاہ، شاہ عبداللطیف بھٹائی، سچل سرمست، رحمان بابا، خوشحال خان خٹک تے مست توکلی دیاں بولیاں تے وسیباں وچ اوہ ست اجے وی ہے جیہڑا فرقہ پرستی، دہشت گردی ورگے دُوجے کُچھلناں نوں اُبھرن ای نہیں دیندا تے خلقت نوں ہک دھاگے وچ پروندا ہے۔ اساں ہن تائیں اپنے خزانیاں نوں نکھدھن اُتے ای ٹل لایا ہے، پر گھروکی خزانیاں تے نعمتاں دے بوہے اجے وی ساڈے کان کُھلے ہن۔ اسیں اپنے ست دے ویری ہوون دی تھاویں سجن بن کے ویکھیے تاں اساڈے بچاء دی کائی شکل دِس سکدی ہے۔